

Kamil Dyrtkowski

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

***Zrównoważony rozwój edukacji
na przykładzie rozwoju uniwersytetów***

***Sustainable development education for example the
development of universities***

Key words: *education; labor market; the evolution of universities; professional practice; employment*

Nota o autorze tekstu:

Kamil Dyrtkowski ukończył studia pierwszego stopnia w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Kaliszu. Trzy i pół-letni okres nauki zaowocował uzyskaniem tytułu licencjata. Drugi stopień studiów rozpoczął na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu. Po jego ukończeniu rozpoczął edukację na studiach doktoranckich. Jego zainteresowania to problematyka etyki gospodarczej oraz systemów ekonomicznych i rynek pracy. Obecnie rozwija się naukowo publikując artykuły naukowe.

Wstęp

Świat w obszarze makro i mikro nieustannie się zmienia. Przez to że kraje dążą do ciągłego rozwoju, wzrostu gospodarki i doskonalenia swoich obywateli, czasami lecz nie zauważają dziedzin życia których rozwój został

na chwilę spowolniony. Jedną z nich niewątpliwie jest system szkolnictwa wyższego w Polsce. Według Tadeusza Pomianka „zarówno szkolnictwo wyższe jak i sektor nauki są najważniejszym czynnikiem uzyskiwania przez państwo przewagi konkurencyjnej” [www.pzppe.org.pl, 20.10.2013 r.]. Autor artykułu pragnie podjąć rozważania na temat rozwoju uniwersytetów oraz wskazać formy przekształceń i drogi rozwoju, które mogą stać się realne w przyszłości. Impulsem do rozważań jest program zrównoważonego rozwoju zapoczątkowany przez jednostki Unii Europejskiej. Przekształcenie uczelni pod kątem jego założeń spowoduje pozytywne zmiany zarówno w kapitale ludzkim kraju a także dobrze wpłynie na gospodarkę.

System edukacji uniwersyteckiej

Rozważania na temat przyszłości i rozwoju Uniwersytetów w Polsce warto rozpocząć od nakreślenia zasad do których Polska jako kraj musi się stosować aby rozwój edukacji był przemyślaną inwestycją. Myślenie o przyszłym rozwoju musi być warunkiem tworzenia i trwania każdej instytucji, w tym także uniwersytetu. Musi się ono przełożyć na opracowanie strategii długookresowej wyznaczającej główne kierunki działania na najbliższe lata. W celu przygotowania jak najlepszej strategii niezbędna jest ocena stanu faktycznego uczelni, rozpoznanie jej silnych i słabych stron, wykrycie uwarunkowań w jakich uczelni przyjdzie funkcjonować. Powinna być modyfikowalna, lecz jej główny rdzeń musi być na tyle trwały, aby kolejne rządy mogły posługiwać się nią dla dalszego rozwoju ich myśli edukacyjnej. Komisja Europejska dała wyraźny znak państwom członkowskim w Unii Europejskiej wydając dziesięć lat temu komunikat „Rola uniwersytetów w Europie opartej na wiedzy”. Nakreśla on rolę Uczelni w kreowaniu Europy opartej na wiedzy. Publikacja prezentuje formy rozwoju i przedstawia jasny plan konkurowania Uniwersytetów europejskich z największymi uczelniami świata. Zdaniem Komisji, uczelnie powinny przyciągać i pielęgnować talenty naukowe w taki sposób aby przyczyniały się one do zwiększenia jakości życia w Unii. Niestety na dzień dzisiejszy zarówno pod kątem zasobów ludzkich jak i środków finanso-

wych uniwersytety polskie dalece odbiegają od Uczelni z USA [Komunikat: *Rola uniwersytetów w Europie opartej na wiedzy* COM 2003: 4-5]. Ponadto wskazano, że wspólne cele mogą być realizowane wyłącznie poprzez cztery czynniki: tworzenia wiedzy (uzyskanie osiągnięć naukowych na drodze badań), przekazywania wiedzy (za pomocą systemu edukacji), popularyzacji wiedzy (także za pomocą nowych urządzeń i kanałów informatyczno-technicznych), zastosowania wiedzy (transfer wiedzy) [Komunikat Komisji Europejskiej, „*Nauka i Szkolnictwo Wyższe*” 2004: 166-168].

Uniwersytet zrównoważony

Rozwój odpowiednich dróg będzie jednym z czynników dążenia do rozwoju zarówno polskiego jak i europejskiego zrównoważonego uniwersytetu przyszłości. Nie możemy być obojętni wobec tezy, że Stary Kontynent, kiedyś uznany na świecie jako kolebka postępu i rozwoju gospodarczego, wyraźnie utracił swoją pozycję na rzecz chociażby Stanów Zjednoczonych. Dotyczy to w dużej mierze badań naukowych i innowacyjności. Jednak, jak zauważa Okoń-Horodyńska, utwierdzamy się w hipotezie postawionej w Strategii Lizbońskiej, iż badania, innowacje i edukacja są sercem gospodarki opartej na wiedzy [E. Okoń-Horodyńska, 2003: 13-14]. Autorka trafnie dostrzega, że wzrost konkurencyjności gospodarek Europy może dokonać się wyłącznie przez badania, innowacje oraz inwestowanie w zasoby ludzkie. Podobnie uważa Kraśniewski, który podkreśla, że zrównoważony rozwój Europy winien opierać się przede wszystkim na wiedzy, skutkując m.in. harmonią społeczną i poprawą warunków zatrudnienia [Kraśniewski, 2005:28].

Ku jakiej formie prowadzi nas koncepcja rozwoju uniwersytetu i zarządzania szkołą wyższą? Czy będzie to, jak pisze Zeller, zarządzanie uniwersytetem przedsiębiorczym, lub zarządzanie marketingowe. Nie można lekceważyć analizy studiów przypadków Clarka, gdzie zwraca on uwagę m. in. na: dywersyfikację źródeł finansowania, rozszerzanie przestrzeni rozwoju Woźnicki wymienia wśród nich z kolei następujące zasady: twórczość, etykę i wartości moralne, powszechności nauk.

Aby odpowiedzieć na pytanie czym powinien być uniwersytet zrównoważony warto podjąć rozważaniom tezy, czym mogą być studia zrównoważone. Zdaniem brytyjskiego departamentu szkolnictwa, Uczelnia to nie tylko instytucja, gdzie uczy się myśleć o aktualnych wydarzeniach w różnych skalach czasowych oraz o wpływie, jaki ludzkość ma na środowisko, ale także miejsce, gdzie młodzież dodatkowo poznaje wzory dobrych zachowań i może osobiście doświadczyć zrównoważonego stylu życia. Szkoła zrównoważona ma za zadanie przygotować swoich podopiecznych do życia zgodnie z zasadami rozwoju zrównoważonego poprzez etos, nauczanie oraz praktyczne zastosowanie zasad rozwoju zrównoważonego [www.education.gov.uk, 29.10.2013].

Realia polskiego systemu

W Polsce brak jest jednolitego i oficjalnego (zatwierdzonego przez ministerstwo) dokumentu określającego kierunki rozwoju szkolnictwa wyższego. Zapewniania o priorytetowym traktowaniu edukacji przez kolejne rządy w kraju pozostają niestety tylko w sferze deklaratywnej i nie przekładają się na czytelną, a przede wszystkim na przewidzianą i długookresową politykę w tej kluczowej nie tylko dla Polski ale i dla Europy dziedzinie. W takiej sytuacji uczelnie wyższe zmuszone są do opracowywania własnych strategii rozwoju nawiązujących do trendów światowych. Bardzo często jednak jest tak że te dokumenty stworzone na poziomie jednostki są tak innowacyjne, że nie wymagają zmian przez kilka lat. Uczelnie mają potencjał a przede wszystkim ekspertów, którzy swoją wizję rozwoju potrafią przelać na papier i wydać w postaci oficjalnej strategii rozwoju. Pytanie brzmi: Dlaczego nie utworzyć jednego rdzenia ogólnopolskiego który byłby przekładnią dla reszty uczelni? Byłby on wielkim udogodnieniem dla jednostek i przyczyniłby się do szybszego przystosowania uniwersytetów do rozwoju zrównoważonego.

Stan obecny

Istnieje wiele sposobów i wiele kryteriów oceny aktualnej kondycji uczelni. Ocena powinna także uwzględniać porównanie z innymi uniwersytetami. Rada Główna Szkolnictwa Wyższego bierze pod uwagę między innymi potencjał badawczy danych uczelni, istniejące i kształtowane "szkoły badawcze", koszty badań a także liczbę zakończonych przewodów doktorskich i habilitacyjnych. Lecz w Polsce spotykamy się z sytuacją, w której: maleją nakłady na naukę a szkolnictwo wyższe jest „ubezwłasnowolnione” w wyniku restrykcyjnego stosowania ustaw: „o finansach publicznych” a także „o zamówieniach publicznych” [Woźnicki, 1999: 20-30]. Ostatnie protesty rektorów zarówno indywidualne jak i gremialne (Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich, Konferencja Rektorów Uczelni Technicznych) wskazują, że osiągnięto stan krytyczny grożący paraliżem państwowego szkolnictwa wyższego na skutek dokuczliwości owych ustaw i nieustających drobiazgowych kontroli NIK i obu ministerstw. Jak możemy w tym przypadku mówić o zrównoważonym rozwoju, skoro organy Państwa uniemożliwiają nawet normalny rozwój tych jednostek?

Osoby odpowiadające za rozwój edukacji w Polsce muszą zdać sobie sprawę z tego czym jest Uniwersytet europejski i że podstawowymi dokumentami określającymi kierunki ich rozwoju są Deklaracja Bolońska i Konwencja z Salamanki. W licznych opracowaniach dotyczących polityki unijnej w zakresie edukacji wyższej określono priorytety dla uniwersytetów europejskich w najbliższej przyszłości, także w kontekście konkurencji z uczelniami amerykańskimi.

Odrębnym uwarunkowaniem, które ku któremu można zmierzać jest działanie w warunkach konkurencji ze strony zarówno niepaństwowych jak i państwowych szkół wyższych. Ma ono oczywiście swoje dobre i złe strony. Może przyczynić się do zmniejszenia dostępności uniwersytetów dla biedniejszych klas społeczeństwa, lecz jednocześnie podwyższy poziom edukacji w kraju.

Podstawa badawcza

Podstawą oceny jakości kształcenia i zadowolenia z obecnej sytuacji na uczelniach są wyniki badania empirycznego, którym objęto konsultantów społecznych. Byli nimi (przedstawiciele uczelni, niezależni eksperci, organizacji zrzeszających firmy oraz sami przedstawiciele firm. Prezentowane badanie przeprowadzono w ramach projektu: „Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego: 2010–2020”, koordynowanego przez Konsorcjum utworzone przez Konfederację Rektorów Akademickich Szkół Polskich, Fundację Rektorów Polskich, Konferencję Rektorów Zawodowych Szkół Polskich oraz Konfederację Rektorów Publicznych Szkół Zawodowych [Matysiak, 2009: 40-46].

Wyniki badania zmuszają do refleksji. Przedstawiciele środowiska akademickiego, system szkolnictwa wyższego oceniają na poziomie dostatecznym plus (3+), i jest to ocena wyraźnie poniżej poziomu dobrego (59% respondentów). W tej ocenie główną miarą były subiektywne odczucia i doświadczenia respondentów (aż 96% z nich tak odpowiedziało). Na drugim miejscu brano pod uwagę sytuację absolwentów uczelni wyższych na rynku pracy (43% badanych wybrało także tą cechę). Na dalszych miejscach uplasowały się takie czynniki jak: opinie wyrażane w środowisku (42% respondentów), głosy absolwentów (35% badanych), rankingi zagraniczne i krajowe (31% badanych) [Matysiak, 2009: 44-58].

Tak więc nawet przeprowadzone badania wśród osób, które mają bezpośrednią styczność z uczelniami potwierdzają tezy i założenia prezentowane na początku artykułu. Zdaniem ankietowanych jakość polskich uczelni jest na niskim poziomie (dostateczny plus) i tak ocenia ją zdecydowana większość pod kątem swoich odczuć. Innymi znaczącymi czynnikami były: sytuacja absolwentów na rynku pracy, opinie i same głosy absolwentów.

Warto przejść do czynników mających wpływ na negatywne postrzeganie systemu szkolnictwa uniwersyteckiego. Zdaniem badanych na niezadowolającą ocenie stanu polskiego szkolnictwa wyższego w największym

stopniu wpływają rozwiązania systemowe określające nieadekwatne finansowanie ze środków publicznych (aż 63% ankietowanych opowiedziało się za tym argumentem) a także brak strategii rozwoju szkolnictwa wyższego (58% respondentów). W negatywnych czynnikach znalazły się także takie odpowiedzi jak niegospodarność zasobami intelektualnymi (za wieloletowością pracowników uczelni opowiedziało się 47% osób) oraz brak konsekwentnej polityki rządów inwestowania w kapitał ludzki (43% badanych). W mniejszym stopniu za czynniki mające wpływ na negatywną ocenę uznano niedostateczny stopień internacjonalizacji uczelni w Polsce (34%) a także zbyt niskie wynagrodzenia kadry (31%).

Czynniki jakie mają wpływ na system szkolnictwa to według ankietowanych głównie: zły system finansowania uczelni a także zły system zarządzania szkolnictwem wyższym przez ministerstwo, brak jednolitych strategii rozwoju. Te czynniki także wcześniej zostały wymienione przez autora jako te na które należy zwrócić największą uwagę.

Nowoczesne szanse dla edukacji uniwersyteckiej

Zasadniczą kwestią rozważań jest kwestia zaprezentowania dróg rozwoju uniwersytetu, dzięki którym nieważne staną się niedociągnięcia opisane wcześniej. Zapewne dążenie do realizacji zrównoważonego rozwoju uczelni jest trudnym procesem i wymaga wiele regulacji administracyjnych a także prawnych lecz autor odnalazł w polskiej rzeczywistości możliwości do rozwoju i poprawienia jakości kształcenia. Według niego zrównoważonemu rozwojowi uniwersytetów może sprzyjać przekształcenie ich w uczelnie nowoczesne, które są chociażby po części zasymilowane z otaczającym je środowiskiem. Niezbędne będzie skomercjalizowanie badań naukowych wykonywanych głównie pod zlecenia konkretnych podmiotów życia społecznego. Student przyszłości musi przyjmować edukację zarówno ze strony teoretyków jak i praktyków. Można to osiągnąć organizując w odpowiedni sposób harmonogramy uczelni i współpracy z przedsiębiorcami. W przyszłości nie może występować powszechne już określenie

„produkowanie magistrów”. Zdaniem autora rozwoju można tego dokonać w dwojaki sposób.

W pierwszym przypadku za przykład podaje on system edukacji dualnej (rozpowszechnionej w Niemczech). Zakłada on połączenie nauki teoretycznej z praktyczną nauką zawodu. Osoby zdobywające wykształcenie zawodowe w drodze kształcenia dualnego przechodzą na ogół trzyletnią naukę zawodu w szkole i w zakładzie pracy zgodnie z wybranym zawodem lub też w specjalistycznych szkołach zawodowych podlegających wyłącznemu nadzorowi państwa. Uczniowie oraz studenci z góry kształcą się w kierunku przeznaczonym dla konkretnego przedsiębiorstwa, przez co w momencie zatrudnienia mają szerszą wiedzę i wymagana praktykę w zawodzie [Wissem, 2009: 22-50]. Podobny system w Polsce wprowadza Uniwersytet Technologiczno - Przyrodniczego w Bydgoszczy [Horskotte, 2000: 15-30]. W ten sposób uczelnie będą w stanie sprostać rozwijającym się wymaganiom rynku, a także wpłyną na obniżenie bezrobocia wśród absolwentów uczelni. W czasach obecnych wynosi ono nawet do 30%.

W przypadku drugim, system jaki promuje autor to kursy firmy Asbiro połączonej z Uniwersytetem Łazarzkiego w Warszawie. Informacja na jej stronie w pełni wyjaśnia charakter działalności: „Naszym celem jest stworzenie przestrzeni dla osób, które prowadzą własną firmę, lub właśnie chcą ją założyć. Wychodzimy z założenia, że uczyć biznesu powinni Ci, którzy sami zbudowali własne przedsiębiorstwa”. Asbiro jako jedyną uczelnią w Polsce, której wykładowcami są wyłącznie przedsiębiorcy. Na zajęciach przeważają wiadomości praktyczne a nie teoretyczne. Zagłębiając się dalej w tekst strony internetowej czytelnik dowiaduje się, że kryterium doboru kadry nie są dyplomy ani tytuły naukowe, lecz doświadczenie w realnym biznesie. Nauczają tam prezesi firm, dyrektorzy, właściciele oraz trenerzy z całej Polski. Uczestnicy kursów mają przekazywaną wiedzę z pierwszej ręki od przedsiębiorców a nie od teoretyków w danej dziedzinie (Asbiro w roku akademickim 2013/2014 przyjęła na swój kurs pod-

stawowy 3 razy więcej osób niż w roku poprzednim. Zapotrzebowanie na tego typu formę edukacji niezmiennie rośnie).

W tego rodzaju rozwiązaniach jest sposób aby uczelnia mogła się rozwijać pod kątem zrównoważonym. Z jednej strony mamy sprawdzony sposób nauki, dzięki której studenci po ukończeniu kierunku otrzymują bezpośrednie zatrudnienie. Ten system nauki jest ważnym elementem zwiększenia efektywności kształcenia z punktu widzenia potrzeb rynku. Współpraca pracodawców z jednostkami kształcenia zawodowego daje bodziec dla lokalnego rynku pracy, gdyż kreowane są zawody pożądane. Wpływ pracodawców na system nauki powoduje natomiast, że w świetle pożądanych zawodów kreowane są odpowiednie kwalifikacje i kompetencje [Jeruszka. 2002: 55-60]. Z drugiej strony zaś mamy uczelnię, która skupia się na kształceniu przedsiębiorców a nie pracowników. Poprzez styczność studentów z praktykami ci pierwsi nabywają odpowiedniego nastawienia oraz przejmują sposób myślenia tych drugich, przez co przejmowane są niezbędne nawyki oraz nastawienie potrzebne do otwarcia i prowadzenia własnej firmy. Przyszłość pokaże jakie pozytywy tego typu rozwiązania wniosą w rozwój polskiego szkolnictwa i gospodarki.

Zakończenie

Zrównoważony rozwój to przede wszystkim kooperacja. Współistnienie kilku ważnych czynników jako przestrzeń do rozwoju. Dla uniwersytetów ważną kwestią jest zintensyfikowanie dialogu pomiędzy uczelniami a przedstawicielami biznesu. Na szczególną uwagę zasługują tutaj sektory przemysłowe, przy czym obecnie podjęte działania koncentrują się przede wszystkim na tworzeniu sprzyjających warunków do podejmowania dobrowolnych zobowiązań na rzecz zrównoważonego rozwoju i tworzenia najlepszych w Europie warunków prowadzenia działalności gospodarczej. Autor w artykule nakreśla bolączki polskiego systemu edukacji, ujawnia badania pokazujące opinie samych zainteresowanych problemem oraz w konstruktywny sposób nakreśla możliwe ścieżki ewolucji uniwersytetu.

Summary

Because of globalization, countries are seeking for continuous development of economy and improvement of its citizens. An example of such a country is Poland, which is trying to modify its system of higher education. The author embarked on the development of universities and indicates the form of transformation and roads that could become reality in the future. Impulse for discussion is a sustainable development program initiated by the European Union units. Future universities need to focus more on the practical aspects of education, because education focused on the present theory is not effective.

Literatura

- [1] Clark, B., *Creating Entrepreneurial University: Organizational pathways of transition*, International Association of Universities.
- [2] Goćkowski J., Machowska K.M., *Wiedza i informacja w nowoczesnym społeczeństwie – przyczynek do dyskusji o społeczeństwie wiedzy, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe”*.
- [3] Horskotte, H. 2000. *Kariera dzięki nauce zawodu. Niemiecki system szkolenia w trakcie zmian*, Basis- Info, 24-2001 Gospodarka, Warszawa.
- [4] <http://www.education.gov.uk>, 29 X 2013.
- [5] <http://www.pzppe.org.pl>.
- [6] Jeruszka, U. 2002. *Optymalizacja kształcenia zawodowego z punktu widzenia rynku pracy*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa.
- [7] Komisja Europejska, *Komunikat: Rola uniwersytetów w Europie opartej na wiedzy*, COM 2003, 58 final, Bruksela, 05.02.2003.
- [8] Kraśniewski, A., *Proces Boloński: dokąd zmierza europejskie szkolnictwo wyższe?*
- [9] Okoń-Horodyńska, E., *Strategia Lizbońska – założenia i szanse w Unii Europejskiej (cz. I)*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe”.
- [10] „Przegląd Pedagogiczny” nr 1/2011, red. R. Leppert, R. Borzyszkowska, Bydgoszcz 2011.
- [11] *Rola uniwersytetów w Europie wiedzy*. Komunikat Komisji Europejskiej, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2004, nr 1 (23).
- [12] *Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego: 2010-2020*, red. A. Matysiak, Warszawa 2009.

-
- [13] Wissema, J. G. 2009. *Towards the Third Generation University*, Edward Elgar Publishing Limited.
- [14] Woźnicki, J., *Założenia ustrojowe publicznej instytucji akademickiej*, [w:] *Model zarządzania publiczną instytucją akademicką*, (red.) J. Woźnicki, Instytut Spraw Publicznych.
- [15] www.unic.un.org.pl/edukacja_rozwoj.
- [16] Zeller, P., *Dorobek teoretyczny w zakresie zarządzania szkołami wyższymi w Polsce i na świecie*, [w:] *Model projektowania i wdrażania strategii rozwoju w publicznych szkołach wyższych w Polsce*, red. nauk. C. Kochalski.